

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VZDĚLÁVÁNÍ OSOB VE VÝKONU TRESTU
ODNĚTÍ SVOBODY VE VĚZNICI OSTROV**

Autor práce: Tereza Garajová, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PhDr. Josef Vlček

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2022

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Tereza Garajová, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici Ostrov

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Education of persons serving a prison sentence in Ostrov prison

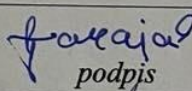

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): PhDr. Josef Vlček

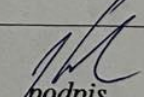
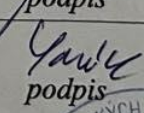
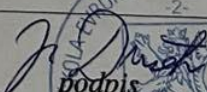
Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): Listopad 2021

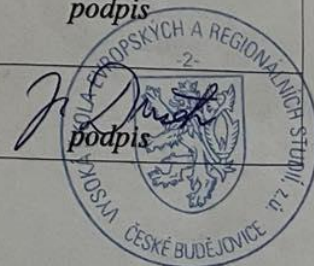
Cíl bakalářské práce:

Hlavním cílem bakalářské práce bude zjistit, jak odsouzení vnímají možnost vzdělávání a jiných resocializačních programů a co je motivuje k tomu se vzdělávat, a zda o tuto možnost vůbec mají zájem a využijí ji a také jak na vzdělávání odsouzených osob nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice. K dosažení tohoto cíle bude použito vlastní dotazníkové šetření ve věznici Ostrov.

Student: Tereza Garajová, DiS.	17. 11. 2021 datum	 podpis
Vedoucí práce: PhDr. Josef Vlček	18. 11. 2021 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	6. 12. 2021 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	8. 12. 2021 datum	 podpis
Pověřený rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	14. 12. 2021 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu PhDr. Josefu Vlčkovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále chci poděkovat vedení Věznice Ostrov a především panu Bc. Davidu Slavíkovi za pomoc při realizaci praktické části práce.

ABSTRAKT

Citace práce: GARAJOVÁ, T. *Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú., 2022. 57 s. Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Josef Vlček

Klíčová slova: věznice, vzdělávání, odsouzená osoba, výkon trestu odnětí svobody, Vězeňská služba České republiky

Tato bakalářská práce se zabývá vzděláváním odsouzených osob ve Věznici Ostrov. Teoretická část vymezuje základní pojmy penologie, penitenciaristiky a penitenciární pedagogiky. Zabývá se historií vězeňství, Evropskými vězeňskými pravidly, výkonem trestu odnětí svobody a činností Vězeňské služby České republiky. Dále zde popisuje samotné vzdělávání vězňených osob, programy zacházení a školská vzdělávací střediska Vězeňské služby České republiky.

Empirická část je zaměřena na zájem odsouzených o vzdělávací aktivity poskytované Vězeňskou službou České republiky. Informovanosti odsouzených o možnostech vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody a o motivaci odsouzených ke vzdělávání a také jak na vzdělávání odsouzených osob nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice.

ABSTRACT

Name BP: Education of persons serving a prison sentence in Ostrov prison

Keywords: prison, education, prisoner, prison sentence, Prison Service of the Czech Republic

This bachelor thesis deals with the education of prisoners in Ostrov Prison. The theoretical part defines the basic concepts of penology, penitentiary studies and penitentiary pedagogy. It deals with history of prisons, European prison rules, the execution of imprisonment and the activities of the Prison Service of the Czech Republic. It also describes the education of prisoners, treatment programs and school training centers of the Prison Service of the Czech Republic.

The empirical part is focused on the interest of convicts in educational activities provided by the Prison Service of the Czech Republic. Awareness of convicts about the possibilities of education in the execution of imprisonment and about the motivation of convicts to education. As well as how the educational staff of the prison views the education of convicts.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	10
2 Historie vězeňství.....	11
2.1 Historie věznice Ostrov	13
3 Evropská vězeňská pravidla.....	14
4 Vymezení pojmů penologie a penitenciaristika	15
4.1 Penologie	15
4.2 Penitenciaristika	16
4.3 Penitenciární pedagogika	16
4.4 Penitenciární pracovníci	17
4.5 Postpenitenciární péče	17
5 Výkon trestu odnětí svobody	19
5.1 Výkon trestu odnětí svobody, jeho význam	19
5.2 Vězeňská služba České republiky a typy věznic.....	20
5.3 Výchovná funkce trestu.....	21
6 Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody.....	22
6.1 Vzdělávání vězněných osob	22
6.2 Školská vzdělávací střediska Vězeňské služby České republiky	22
6.3 Vzdělávací aktivity	23
6.4 Speciální výchovné aktivity	23
6.5 Zájmové aktivity.....	24
7 Program zacházení	25
7.1 Varianty programů zacházení.....	26
7.2 Kazuistika odsouzeného	27
7.2.1 Komplexní zpráva o odsouzeném	27

7.2.2	Program zacházení	30
8	Dotazníkové šetření.....	33
8.1	Dotazníkové šetření pro odsouzené muže	33
8.2	Dotazník pro odborné zaměstnance.....	43
	Závěr	49
	Seznam použitých zdrojů	51
	Seznam tabulek a grafů	53
	Přílohy	54

Úvod

Tématem této bakalářské práce je vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov. Toto téma bylo vybráno z důvodu studia oboru bezpečnostně-právní činnost a zájmu v budoucnu pracovat u Vězeňské služby České republiky.

Teoretická část se zabývá historickým vývojem v českém vězeňství. Vymezuje základní pojmy penologie, penitenciaristiky a penitenciární pedagogiky. Pojednává o výkonu trestu odnětí svobody a současném vězeňském systému a Evropských vězeňských pravidlech. Definuje výkon trestu odnětí svobody, vězeňskou službu České republiky a její činnost. Dále je tato část zaměřena na vzdělávání odsouzených, jejich vzdělávací možnosti a podmínky vzdělávání vězňů. Následně pojednává o programech zacházení, které slouží hlavně pro resocializaci a reintegraci odsouzeného.

Empirická část je realizována prostřednictvím dotazníkového šetření ve Věznici Ostrov. Jsou rozebrány a popsány jednotlivé otázky dotazníku se zaznamenanými odpověďmi odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody a odpověďmi od výchovných pracovníků.

Cílem celé práce je zjistit, jestli jsou odsouzení informováni o možnosti vzdělávání a jiných resocializačních programů a co je motivuje k tomu se vzdělávat, a zda o tuto možnost vůbec mají zájem a využijí ji a také jak na vzdělávání odsouzených nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce je formou dotazníkového šetření zjistit informovanost odsouzených o možnostech vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody a o motivaci odsouzených ke vzdělávání a také jak na vzdělávání odsouzených osob nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice.

Teoretická část vychází z vybrané literatury a vymezuje základní pojmy penologie, penitenciaristiky a penitenciární pedagogiky. Zabývá se historií vězeňství, výkonem trestu odnětí svobody a činností Vězeňské služby České republiky. Dále zde popisuje samotné vzdělávání vězněných osob, programy zacházení a vzdělávací obory, které nabízí školská vzdělávací střediska Vězeňské služby České republiky.

Empirická část je tvořena dotazníkovým šetřením, které bude vyplněno osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov a odbornými zaměstnanci Věznice Ostrov.

2 Historie vězeňství

Lidstvo zná a používá tresty a různé formy trestání po celou dobu své existence. V průběhu vývoje se postupně měnil přístup a filozofická východiska účelu trestu, kterým v rané historii byla pomsta oběti a její rodiny na pachateli, později, především v období středověku, se uplatňovaly zmrzačující a stigmatizující tresty. Tyto tresty měly mít hlavně odstrašující funkci, což dokládá i to, že exekuce byly vykonávány veřejně.¹

Dějiny českého vězeňství se vyvíjely již v době rakousko-uherské monarchie. V této době byly zavedeny tři stupně výkonu trestu odnětí svobody. Prvním byl těžký žalář, který byl určen pro nejtěžší zločince, ale také pro politické odpůrce monarchie. Druhým stupněm bylo tuhé vězení. To sloužilo pro recidivisty a osoby, které spáchaly méně závažné tresty. Třetím bylo obyčejné vězení, které sloužilo pro odsouzené s krátkými tresty.²

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 byly zavedeny moderní prvky a přístupy. Zejména se začalo zlepšovat zacházení s vězni, kdy se od pouhého drilu přešlo k výchovnému a kulturně mravnostnímu působení. Tento vývoj však narušila druhá světová válka.³

Po válce československé vězeňství značně upadlo. Trestní právo bylo zneužíváno k prosazování politických a hospodářských zájmů. Pachatelům trestné činnosti se říkalo nepřátelé socialismu a k jejich nápravě byl využíván nehumánní způsob výkonu trestu odnětí svobody. Věznice byly rozděleny do takzvaných disciplinárních tříd a platil v nich militantní režim, dril a izolace od vnějšího prostředí.⁴ Byly zřízeny tábory nucených prací. Cílem trestu se stala represe s důrazem na využití pracovní síly odsouzených, a to především v oblasti těžebního, hutního, stavebního a těžkého průmyslu.⁵

V polovině 60. let se stal dosavadní československý vězeňský systém politicky neudržitelným z hlediska mezinárodních požadavků na vězeňství. Byl vydán nový zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Tento zákon přinesl několik pozitivních pokrokových prvků. Byla zrušena třídně politická diferenciaci odsouzených a bylo zavedeno rozdělování vězňů podle kriminální narušenosti. Ve věznicích začali pracovat pedagogové a psychologové, čímž byla posílena kulturně výchovná práce

¹ ČERNÍKOVÁ, V., V. SEDLÁČEK a V. MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie, 1998.

² SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 28

³ HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, str. 36

⁴ Tamtéž str. 36

⁵ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 30

s vězni. Za hlavní výchovnou formu byla považována práce a díky těmto pracovním výkonům vězni dostávali takzvané stravenky, za které dostali přídavek ke stravě. Za další pozitivum se daly považovat i kurzy pro doplnění vzdělání. Ty byly určeny pro vězně, kteří neměli dokončené základní vzdělání. Jako v současné době, vězni získali vysvědčení, ze kterého nebylo známo, že bylo získáno během výkonu trestu.⁶

Po roce 1989 byly současné nedostatky českého vězeňství porovnány se Standardními minimálními pravidly, Evropskými vězeňskými pravidly, Listinou základních práv a svobod a dalšími mezinárodními předpisy a úmluvami. Proběhlo i porovnání s vězeňskými systémy ostatních evropských zemí.⁷ Na základě tohoto porovnání byla zpracována Koncepce rozvoje českého vězeňství, jejímž cílem bylo vytvoření moderního vězeňského systému zakotveného v širším systému sociální péče a represivních orgánů státní moci. Tato koncepce byla odvozena ze zásad humanizace výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Humanizace vězeňství spočívala v uznání vězňů jako občanů, neponižování jejich důstojnosti, zabezpečení vhodných materiálních podmínek života vězňů a garanci základních práv a svobod vězňů.⁸

V této době probíhalo mnoho významných legislativních změn. Byl vydán nový zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky. Byla vydána vyhláška č. 247/1992 Sb., Řád o výkonu trestu odnětí svobody a byl vydán zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.⁹

Díky rozvoji pedagogiky a psychologie, které se aplikovaly do vězeňství, se výkon trestu humanizoval a začaly se vytvářet moderní soudové vězeňské systémy. V současné době existují mezi jednotlivými státy rozdíly ve vězenství i v zacházení s vězňenými, i když se naprostá většina ekonomicky rozvinutých zemí se snaží řídit mezinárodními úmluvami o vězeňství.¹⁰ Sledují se prognózy vývoje kriminality, změny v trestní politice a dopady těchto jevů na vývoj vězeňství. Apeluje se na příslušníky a zaměstnance Vězeňské služby České republiky s cílem dosáhnout jejich plné osobní angažovanosti, a to jak na tvorbě koncepce, tak především na jejím úspěšném praktickém naplňování.¹¹

⁶ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 30-31

⁷ Tamtéž, str. 31

⁸ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, str. 43-44

⁹ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, str. 44

¹⁰ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 33

¹¹ HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006, str. 38

2.1 Historie věznice Ostrov

Vznik Věznice Ostrov se datuje dnem 1. března 1949, kdy byl severně od města Ostrov na Karlovarsku v Krušných horách založen tábor nucených prací a trestanecký pracovní tábor pod názvem Vykmanov I. s krycím označením „C“. Ještě v průběhu roku 1949 v něm byla zřízena Stanice Sboru vězeňské stráže Ostrov, která spravovala a řídila nejen „domovský“ tábor Vykmanov I., ale i všechny ostatní tábory na Jáchymovsku, zřízené k těžbě radioaktivních (uranových) rud. Byly zde centrálně uloženy všechny spisy vězňů či chovanců z podřízených táborů, fungovalo zde hlavní lékařské středisko a společná finanční správa, vykonávaly se zde disciplinární tresty a vězni či chovanci sem byli svázeni před propuštěním, přemístěním či k provedení návštěv. V roce 1951 byl zřízen tábor Vykmanov II., který přiléhal západně na stávající Vykmanov I. Krycí název nového tábora byl „L“. Zde vězni pracovali na mlýnech – drtičích uranové rudy, která se po rozdělení na velikostní frakce barelovala a připravovala k železničnímu transportu do Sovětského svazu. V letech 1954–1955 byl zřízen další tábor, navazující ze severní strany na stávající komplex Vykmanov I. a Vykmanov II. s názvem Vykmanov JAV s krycím označením „Z“. Tábory Vykmanov I. a Vykmanov JAV prošly postupným vývojem a přerodem do podoby současné věznice jako organizační jednotky Vězeňské služby České republiky – Věznice Ostrov. Tábor Vykmanov II. s drtičkou a třídírnou rudy byl ke dni 26. května 1956 zrušen.¹²

V současné době je věznice rozdělena do dvou samostatných objektů. První slouží převážně pro oddělení výkonu trestu, ve druhém jsou vnitřní pracoviště, nástupní a výstupní oddělení, specializovaný oddíl pro odsouzené trvale pracovní nezařaditelné, specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou dlouhodobým užíváním psychotropních látek, specializovaný oddíl pro odsouzené s poruchami duševními a poruchami chování, bezdrogová zóna a zvláštní oddělení pro výkon vazby. Ubytovací kapacita činí 1.109 osob, z toho 79 pro výkon vazby a 1.030 pro výkon trestu. K 31.03.2021 bylo ve věznici umístěno 42 obviněných a 1.091 odsouzených osob. Ke stejnému datu měla věznice 417 zaměstnanců, z toho 252 příslušníků, 165 občanských zaměstnanců.¹³

¹² VĚZNICE OSTROV, 2019. Ohlédnutí při příležitosti 70. výročí založení. Vyd. Provozovna SHČ Ostrov

¹³ Základní informace. Věznice Ostrov vězeňská služba ČR [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/zakladni-informace>

3 Evropská vězeňská pravidla

Evropská vězeňská pravidla jsou pravidla pro zacházení s vězni a stanovují rozsah minimálních zásad pro všechny oblasti vězeňské služby, které jsou nutné pro lidsky důstojné podmínky a pro prospěšné jednání v moderních a progresivních systémech. Podněcují vězeňské správy, aby rozvíjely politiky a styl řízení a praxi založenou na korektních současných zásadách účelu a spravedlnosti. Kladou důraz na zachování důstojnosti člověka, na vězeňskou správu, aby jednala lidsky a prospěšně, což znamená ve prospěch na znovuoobnovení sociálně odpovědného jednání vězněného a na účinné moderní pojetí řízení věznic.¹⁴

Základní principy Evropských vězeňských pravidel uvádí, že odnětí svobody má být prováděno za podmínek, které zabezpečí respekt k důstojnosti člověka. Pravidla nediskriminují na základě rasy, barvy, pohlaví, jazyka, politického či jiného přesvědčení, ani národnostního nebo sociálního původu. Respektuje se náboženské vyznání. Zachovává se zdraví a sebeúcta odsouzených a po dobu výkonu trestu rozvíjet jejich osobní pocit odpovědnosti a snaha pomoci odsouzeným k návratu do společnosti s co největší nadějí vést po propuštění soběstačný život.¹⁵

V Evropských vězeňských pravidlech je stanoveno, že vzdělávání přispívá k vytváření humánnějších věznic a ke zlepšení podmínek vazby. Vzdělávání a výchova je pokládána za součást vězeňského režimu na stejné úrovni jako pracovní činnost. Vzdělávání je důležitý prostředek k reintegraci jedince do společnosti.¹⁶

Jak uvádí Evropská vězeňská pravidla, každý vězeňský ústav musí usilovat o to, aby vězni měli přístup ke vzdělávacím programům, které budou uspokojovat jejich individuální potřeby a brát v potaz jejich ambice. Výchovu a vzdělávání je třeba pokládat za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo mít stejný status jako pracovní zařazení. Vězni nesmí být jakkoliv znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech. Všechny vězeňské ústavy musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která je vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií. Zvláštní pozornost je potřeba věnovat vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami.¹⁷

¹⁴ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, str. 34-35

¹⁵ Tamtéž, str. 34

¹⁶ Tamtéž, str. 36

¹⁷ EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA [online]. Praha: Časopis České vězeňství č. 1/2006, 2006 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/409053-Evropska-vezenska-pravidla.html>

4 Vymezení pojmů penologie a penitenciaristika

4.1 Penologie

Penologie je věda o trestech a trestání, nebo také věda o výkonu všech trestů a jejich účincích. V užším smyslu je penologie chápána jako nauka zabývající se reálným výkonem trestů a ochranných opatření, v širším smyslu zahrnuje i oblast alternativních trestů, penologické myšlenky, procesy, jevy, vztahy a zákonitosti.¹⁸

Penologický vývoj lze rozdělit do dvou období. První období, předvědecké, počíná v období starého Babylonu, Asýrie, Egypta a Judeje. Trvalo více než 2 000 let a byly vytvořeny první trestní kodexy a zavedeno trestání provinilců podle kodifikovaných ustanovení. Druhé období, konstitutivně-vědecké, započalo po nástupu novověku v 17.–18. století, kdy začaly být konstituovány první vězeňské systémy a koncepce výchovy či převýchovy pachatelů. Penologie je stále v období konstitutivním a obohacuje se novými poznatky a výzkumy prováděnými zejména pro druhé světové válce v Evropě i zámoří.¹⁹

Penologie využívá poznatky z mnoha vědeckých disciplín, zejména pedagogiky, speciální pedagogiky, psychologie, sociální práce, práva, sociologie, medicíny a dalších oborů. Medicína, psychologie, speciální pedagogika i pedagogika dávají základ pro co nejpřesnější diagnostiku vězňených, která je nutná pro jejich správné zařazení do konkrétní věznice i volbu forem a metod působení na vězně v rámci programu zacházení, který je každému z nich stanoven.²⁰

Dále penologie zkoumá účinnost všech druhů trestů. Zabývá se sociálně – psychologickými procesy, jevy, vztahy a zákonitostmi, které vznikají v důsledku aplikování trestu. Zkoumá fyzickou a psychosociální realitu pachatele jako je zdravotní stav, nemoci, úrazy, sociální zázemí, věk, dosažené vzdělání. Zjišťuje, ověřuje a koncipuje přístupy výchovného zacházení s odsouzenými, aby bylo dosaženo co nejefektivněji účelu trestu. Prozkoumává také systém institucí a jejich funkce při realizaci zákonného postihu a hledá i jiné sankce, které by účinně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů jako například ochranná opatření, alternativní postupy zacházení s pachatelem.²¹

¹⁸ JÚZL, M. Penitenciaristika jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, str. 11

¹⁹ ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 11

²⁰ SOCHŮREK, J. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008], str. 8–

²¹ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, str. 8-9

4.2 Penitenciaristika

Slovo penitenciaristika pochází z latinského slova paenitentia a znamená nápravu. Penitenciaristika je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody z hlediska obecných a zvláštních podmínek a použitých metod, forem a prostředků nápravně výchovné činnosti, podle stupně dosažené nápravy u jednotlivých kategorií odsouzených. Vychází z poznatků vědních oborů aplikovaných na podmínky vězeňství, především z penitenciární psychologie, pedagogiky, sociologie a práva.²²

U nás v Čechách se penitenciaristika formovala v názorech a myšlenkách jednotlivých vězeňských expertů, a to po první světové válce. Ucelenější pohledy se začaly tvořit až v 60. a 70. letech minulého století. Velkou zásluhu na jejím vzniku mělo založení Penologického ústavu. Dalším důvodem jejího vzniku u nás se stalo přijetí nového zákona o výkonu trestu odnětí svobody.²³

4.3 Penitenciární pedagogika

Penitenciární pedagogika je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá zvláštnostmi penitenciárního výchovného působení na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu.²⁴

Využívá poznatků z obecné a speciální pedagogiky a dalších vědních disciplín, které mají vztah k řešeným problémům penitenciární výchovy. Získává poznatky vlastním výzkumem i z výsledků praxe. Vytváří systém penitenciární výchovy, který se odvíjí z trestní politiky státu a od koncepce vězeňství. Rozvojem své teorie a praxe produkuje nutnost dalších právních úprav výkonu trestu odnětí svobody.²⁵

V praxi řeší specifické výchovné problémy, které se odvíjí od kumulace osob, které spáchaly trestný čin, za který jsou odsouzeny. Vychází z rozporů, které přináší výchovné působení v penitenciární realitě věznic pro výkon trestu a úrovní profesionální přípravy personálu pro pedagogizaci procesu výkonu trestu odnětí svobody. Tvoří výchovné situace s korektivním zacházením.²⁶

²² KÝR, A., 2006. Věznění a vězeňství. Časopis pro historickou penologii 1/2006. Vyd. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR, str. 4

²³ JÚZL, M. Penitenciaristika a penologie. Brno: IMS Brno, 2012., str. 4

²⁴ ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 12

²⁵ Tamtéž, str.13

²⁶ ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str.13

4.4 Penitenciární pracovníci

Ve věznicích pracují dozorcí, kteří jsou jedněmi ze základních osob při přímé práci s vězni. Vykonnávají nepřetržitou kontrolní a dozorcí činnost a odpovídají za dodržování stanoveného pořádku a kázně ze strany odsouzených.

Vychovatel je ústřední postavou v přímé práci s vězněnými osobami. Má za úkol komplexní výchovu, vzdělávací, diagnostickou a preventivní činnost, která je zaměřena na celkový rozvoj osobnosti, socializaci, resocializaci i reedukaci. Vychovatel odpovídá za stav kázně, pořádku, dodržování zákonnosti i realizaci programů zacházení.

Speciálním pedagogem je odborný zaměstnanec, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou realizaci programu zacházení. Metodicky řídí a usměrňuje práci vychovatelů a pedagogů volného času. Zodpovídá za úroveň odborného zacházení s jednotlivými odsouzenými v návaznosti na jejich komplexní zprávy.

Činnost psychologa spočívá v garanci odborné psychologické činnosti odsouzených a podílí se na realizaci programu zacházení. Psycholog zpracovává psychologické posouzení, doporučuje programy zacházení pro odsouzené. Má svůj podíl na zpracovávání programů zacházení, na vyhodnocování jejich úspěšnosti a na navrhování změn v programech zacházení.

Jedním z posledních hlavních osob, které jsou v přímém kontaktu s vězněnými je sociální pracovník. Jeho práce je zaměřena na samostatnou sociální práci. Snaží se udržovat kontakt vězněného s okolním světem a dbá na zajištění a dodržení všech standardů kvality poskytovaných sociálních služeb.²⁷

4.5 Postpenitenciární péče

Postpenitenciární péče se zabývá nápravou odsouzeného po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vytváří předpoklady pro integraci jedince do společnosti a může být vnímána jako druh sekundární a zejména terciární prevence.²⁸

Dělíme ji na nucenou a dobrovolnou. Nucená je vymezena zákonem a v určité míře propuštěného omezuje i nadále. Spadají sem ambulantní ochranné léčby či probace. Dobrovolná znamená, že záleží na samotném propuštěném, zda zahájí či ukončí kontakt v různých charitativních organizacích či v nízkoprahových centrech.²⁹

²⁷ SOCHŮREK, J. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008], str. 24–26

²⁸ ČERNÍKOVÁ, V. a V. MAKARIUSOVÁ. Sociální ochrana. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996., str. 144

²⁹ Tamtéž, str. 60

Postpenitenciární péče by měla plynule navazovat na péči penitenciární. V prvních dnech se sociální pracovník soustředí na pomoc propuštěnému nalézt práci, ubytování, začlenit se do sociálního prostředí nebo pomůže v oblasti práva. Propuštěnému může být poskytnuta i finanční podpora. Propuštěnému jsou také nabízeny terapeutické aktivity, rodinná terapie, sociální výcvik, kontakty na organizace nebo charity, které se zabývají například pomocí drogově závislým nebo propuštěným z výkonu trestu. Avšak účinnost těchto přístupů nabízené pomoci je závislá v rozhodující míře na motivovanosti propuštěného.³⁰

³⁰ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 61

5 Výkon trestu odnětí svobody

5.1 Výkon trestu odnětí svobody, jeho význam

Právní úprava výkonu trestu odnětí svobody je dána zákonem č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a Vyhláškou ministerstva spravedlnost č. 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád výkonu trestu odnětí svobody.³¹ Tyto právní normy se též vztahují na výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvým, a to zákonem č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže.³²

Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody upravuje výkon trestu odnětí svobody ve věznicích a ve zvláštních odděleních vazebních věznic. Účelem výkonu trestu odnětí svobody je prostředky stanovenými tímto zákonem působit na odsouzené tak, aby snižovaly nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a po propuštění odsouzení vedli soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchání trestné činnosti. Výkonem trestu se podle tohoto zákona rozumí též výkon trestního opatření odnětí svobody uloženého mladistvému; jeho výkonem se sleduje dosažení účelu stanoveného zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.³³

Hlavní zásady výkonu trestu dle zákona č. 169/1999 Sb. jsou, že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.³⁴

Do výkonu trestu odnětí svobody může být odsouzený přijat pouze na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu odnětí

³¹ SOCHŮREK, J. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008], str. 36

³² ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 93

³³ Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 169/1999 Sb.: o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů §1. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

³⁴ Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 169/1999 Sb.: o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů §2. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

svobody nebo na základě vydané výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody anebo na příkaz soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody.³⁵

Po přijetí do výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby. Pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce. Plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice.³⁶

5.2 Vězeňská služba České republiky a typy věznic

Vězeňská služba České republiky je ozbrojeným bezpečnostním sborem a zřízena dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky a podřizuje se Ministerstvu spravedlnosti.³⁷

Vězeňská služba spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Dále dohlíží, předvádí a eskortuje osoby ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění. Zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství.³⁸

Vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody. Vede evidenci osob ve výkonu vazby, ve výkonu zabezpečovací detence a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky. Zabezpečuje vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a občanských zaměstnanců Vězeňské služby, které provádí Akademie Vězeňské služby, a vzdělávání osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, které provádí Střední odborné učiliště. Poskytuje zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních

³⁵ ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 96

³⁶ Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 169/1999 Sb.: o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů §28. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

³⁷ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, str. 6

³⁸ Tamtéž, str. 9

osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu zabezpečovací detence a osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb.³⁹

Vězeňská služba plní i další úkoly podle zvláštních právních předpisů.

Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení, zajištění bezpečnosti a režimu výkonu trestu do dvou typů, a to na věznici s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dle stupně zabezpečení člení na stupeň nízkého, středního a vysokého zabezpečení.⁴⁰

5.3 Výchovná funkce trestu

Výchovná funkce trestu je hlavním cílem k návratu odsouzeného zpět do civilního života. Výchova odsouzených by měla být komplexní, všestranná, efektivní, cílená a programová. Výchovné aktivity, které jsou realizovány za pomoci odborného vězeňského personálu, musí být systematické, promyšlené, koncepční, koordinované a musí brát v potaz skutečnost, že je to nucený pobyt odsouzeného v uzavřeném prostředí věznice.

Výchovní pracovníci a vězeňský personál přijdou nejvíce do styku s odsouzenými, jelikož jsou s nimi v kontaktu po celý den, tak mají reálnou možnost ovlivňovat, sledovat, kontrolovat a hodnotit chování odsouzeného. Na samotném výchovném procesu se musí podílet jak výchovní pracovníci, tak i odsouzený sám.⁴¹

Samotná výchovná funkce trestu je realizována v procesu zacházení s odsouzenými, který je vymezen v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Proces zacházení tvoří souhrn aktivit směřovaných k odsouzeným a provádí jej specializovaný pracovník. Ten jedná s pachateli trestných činů, řeší a pomáhá řešit jejich problémy, vede odsouzené, pečuje o ně, působí a ovlivňuje jejich chování, názor a vývoj. Cílem je, aby odsouzený dosáhl sociálně vyzrálějšího a odpovědnějšího chování.⁴²

³⁹ Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 555/1992 Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážní České republiky §2. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

⁴⁰ Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 169/1999 Sb.: o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů §12a. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

⁴¹ ČERNÍKOVÁ, V. a V. SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002, str. 100

⁴² ČERNÍKOVÁ, V. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk), str. 143-144

6 Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody

6.1 Vzdělávání vězňů

Vězeňská služba České republiky poskytuje odsouzeným poměrně sofistikovaný systém vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody. Prostřednictvím vzdělávacích aktivit v rámci programů zacházení si mohou rozšiřovat znalosti i obvinění ve výkonu vazby. Odsouzení mohou získat základní, střední odborné, středoškolské a v některých případech i vysokoškolské vzdělání.⁴³

Vzdělávání probíhá buď v rámci školských středisek, nebo prostřednictvím docházejících učitelů z civilních školských institucí. Vzdělávání ve věznicích probíhá buď skupinově nebo individuálně. Odsouzení mají možnost i rekvalifikačních kurzů.⁴⁴

Většina vzdělávacích aktivit probíhá podle nabídky a možností dané věznicí. Probíhají formou kurzů, přednášek a dalších jiných variant. Vyučuje se například právní výchova, výuka jazyků, a to zejména angličtina, němčina, ruština a pro cizince čeština, seznámení se a práce na počítači, výuka pravopisu, základní znalost české i světové literatury, výuka matematiky, historie, zeměpis a další.

Do vzdělávání se zařazují ti vězni, kteří jsou motivováni a mají předpoklady vzdělávat se.

Klade se důraz na vzdělání zejména u mladistvých vězňů. Současné vzdělávání ve věznicích se potýká s mnohými problémy, ale i přesto usiluje o vytvoření stabilní vzdělávací programové základny. Vzdělávací koncepce a vzdělávací systémy ve věznicích České republiky dlouhodobě fungují a jeví se být nadějnými a perspektivními.

Cílem vzdělávacích aktivit je napomáhání snazšímu zařazení odsouzeného do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.⁴⁵

Vzdělávání vězně je chápáno jako příprava vězně na zaměstnání a na školení v praktickém know-how.⁴⁶

6.2 Školská vzdělávací střediska Vězeňské služby České republiky

Učební obory a kurzy poskytují Školská vzdělávací střediska, která jsou součástí Středního odborného učiliště Vězeňské služby České republiky.

⁴³ JÚZL, M. Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2020, str. 19

⁴⁴ Tamtéž, str. 19

⁴⁵ JÚZL, M. Penitenciaristika jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, str. 372

⁴⁶ MORIN, L. On prison education. Canada: Minister of Supply and Services Canada, 1981, str. 30-32

Školská vzdělávací střediska, jejichž prostřednictvím je zajišťováno vzdělávání osob ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, jsou zřízena ve věznicích Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Všehrady, Kuřim, Znojmo a ve Stráži pod Ralskem a v Příbrami.

Jednotlivá školská vzdělávací střediska nabízejí tyto učební obory či kurzy: Školské vzdělávací středisko Heřmanice nabízí učební obor Elektrikář – silnoproud, školské vzdělávací středisko Pardubice nabízí učební obor Kuchař – číšník. Školské vzdělávací středisko Plzeň zprostředkovává učební obor Strojní mechanik nebo kurz Elektrotechnik. Školské vzdělávací středisko Rýnovice má v nabídce učební obor Obráběč kovů. Ve školském vzdělávacím středisku Všehrady si můžou odsouzení vybrat z učebního oboru Truhlář nebo kurzu Zámečnick. Školské vzdělávací středisko Kuřim poskytuje učební obor Kuchař – číšník. Ve Znojmě školské vzdělávací středisko nabízí pouze kurz Příprava teplých pokrmů. Ve školském vzdělávacím středisku ve Stráži pod Ralskem poskytují učební obor Obráběč kovů a v Příbrami školské vzdělávací středisko nabízí učební obor Kuchař – číšník. (viz. Příloha č. 1)

Všechny učební obory trvají 2 roky a kurzy probíhají po dobu 10 měsíců.

6.3 Vzdělávací aktivity

Vzdělávací aktivity ve výkonu trestu odnětí svobody je možno rozlišit na formální a neformální. Formální vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody je vzdělávání, kdy odsouzení mají možnost vzdělat se v určitém oboru a po ukončení získá výuční list, či jiné osvědčení. Pod neformální vzdělávání spadají spíše nejrůznější kurzy, školení, semináře nebo přednášky. Slouží především k resocializaci a rekvalifikaci.⁴⁷

Vzdělávací činnost spočívá především ve výuce cizích jazyků (angličtiny, francouzštiny, italštiny, španělštiny a němčiny) dle momentálních personálních možností, zde pomáhají i odsouzení, kteří daný jazyk velmi dobře ovládají. Pro odsouzené cizince je organizován kurz českého jazyka.

6.4 Speciální výchovné aktivity

Speciálně výchovné aktivity jsou určeny především pro odsouzené, kteří mají větší míru rizika a je jim stanovena v rámci speciálního programu zacházení nebo individuálním přístupem.

⁴⁷ Vězni a vzdělání [online]. Mensa ČR, 2008 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: https://casopis.mensa.cz/veda/vezni_a_vzdelani.html#_ftn6

Speciálními výchovnými aktivitami jsou individuální a skupinová působení na odsouzené, která jsou vedena kompetentními zaměstnanci jako jsou speciální pedagogové, psychologové či terapeuti. Jsou zaměřeny na sociálně právní poradenství, což je výcvikový program, který poskytuje návod, jak si najít práci. Dále na terapeutické programy a trénink zvládnání vlastní agresivity.

Probíhají ve vazebních věznicích a věznicích, avšak uplatňují se zejména na odděleních specializovaných pro odsouzené s poruchami duševními, s poruchami chování, poruchami osobnosti a chování způsobených užíváním psychotropních látek, nebo pro odsouzené s mentální retardací.

Těmito aktivitami se snaží omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových vězňů. Přispívají ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu zpět do společenského života.⁴⁸

Speciálně výchovné aktivity by měly obsahovat následující formy, postupy a metody zacházení. Pro odsouzené jsou vedeny činnosti k získávání pracovních návyků a speciálně výchovné činnosti jako jsou arteterapie, příprava na rodinný život, psychosociální poradenství, relaxační cvičení, sebepoznávací techniky, seberegulační techniky, sociálně právní poradenství, zdravý životní styl.⁴⁹

6.5 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity jsou různé, dle typu věznice a možností v konkrétní věznici. V oblasti zájmové činnosti si odsouzení mohou do svého programu zacházení zvolit některý z kroužků. Největší zájem je o kroužky se sportovním zaměřením jako například posilování, stolní tenisu, nohejbal. Dále je velký zájem o šachový kroužek, přírodopisný kroužek a o klub filmového diváka.⁵⁰

Na každou aktivitu se musí zpracovat projekt. Takovýto projekt schvaluje ředitel věznice a následně se do něj zařazují odsouzení, kteří mají o tuto aktivitu zájem, nebo mají předpoklady a jsou do této aktivity zařazeni v rámci programu zacházení.

⁴⁸ BIEDERMANOVÁ, E. a M. PETRAS. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci)., str. 24

⁴⁹ Základní informace. Věznice Ostrov vězeňská služba ČR [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/zakladni-informace>

⁵⁰ Základní informace. Věznice Ostrov vězeňská služba ČR [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-03-29]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/zakladni-informace>

7 Program zacházení

Program zacházení s odsouzeným jedincem je jádrem penitenciární pedagogiky. Je tvořen složkami výchovy do penitenciární praxe, kde se uplatňují v procesu resocializace a reintegrace vězněného jedince. Ze zákona vyplývá, že při sestavování programu zacházení musí být brán zřetel na individuální přístup k vězněnému jedinci, správně ho motivovat a využívat jeho zájmů, dovedností a schopností.⁵¹

Program zacházení obsahuje pracovní, vzdělávací, terapeutické a zájmové aktivity s diferencovaným přístupem ke každému odsouzenému při jejich realizaci. Hlavním cílem je vytvoření předpokladů pro úspěšnou resocializaci odsouzeného.⁵²

Základní podmínkou pro účinnost programu zacházení je kvalitní a pečlivé složení programu zacházení. Na vypracování programu zacházení spolupracují lékař, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel a popřípadě i duchovní.

Nejprve se musí zjistit bio-psycho-socio-duchovní stav, v němž se každý jednotlivý odsouzený jedinec nachází v době svého nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Dále tento materiál k výchozímu zpracování musí obsahovat základní data o odsouzeném jedinci, o jeho trestné činnosti a uloženém trestu, všechna lékařská doporučení, nutná omezení a zdravotní rizika odsouzeného. Zabývá se i psychologickou stránkou odsouzeného, která má vymezit postoj odsouzeného ke spáchanému trestnému činu a uloženému trestu. A v neposlední řadě zjištění rizik, problémů, obtíží a překážek, které je potřeba překonat nebo alespoň zmírnit pro budoucí dobré znovuvvedení do společnosti.⁵³

Program zacházení se může stát psychologickou i sociologickou motivací, která ovlivňuje pozitivní přizpůsobivost odsouzených v rámci vězeňského prostředí. Programy by neměly být zaměřeny pouze na změnu osobnosti odsouzeného, měly by také směřovat k sociálně akceptovatelnému a socializovanému uspokojování potřeb sociálních. Avšak ne každý vězeň je systematického, cílevědomého zacházení schopen. Je to například z důvodu poruchy osobnosti, nedostatku motivace a vůle, nebo neochotě podílet se na svém pozitivním rozvoji.⁵⁴

Programy zacházení nabízejí odsouzeným možnost si ověřit, zda jsou schopni čelit svým předchozím i současným problémům. Jejich plnění je základem hodnocení

⁵¹ JÚZL, M. Penitenciaristika jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017., str. 363

⁵² SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007., str. 44

⁵³ HÁLA, J. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006., str. 122

⁵⁴ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007., str. 45–46

odsouzeného k jeho případnému opuštění věznice v doprovodu zaměstnance věznice, jakým je například návštěva kulturního představení či sportovního zápasu. Možné je i opuštění věznice v souvislosti s návštěvou, podmíněné propuštění z výkonu trestu nebo hodnocení pro soud při rozhodování o přeřazení do jiného typu věznice.⁵⁵

7.1 Varianty programů zacházení

Složením programu zacházení se sestaví takový program nebo určí takové aktivity, jejichž základem bude důraz na potřebu odsouzeného.

Jsou to zejména pracovní programy, při kterých si osvojí dovednosti a návyky, vzdělávací programy a aktivity, kde odsouzení dokončí školní docházku, vyučí se v oboru či mohou studovat na střední či vysoké škole. Spadají sem volnočasové aktivity, při kterých se rozvíjí kulturní, sportovní, jazykové i rukodělné zájmy a záliby. Jsou to i terapeutické programy, ve kterých odsouzení získávají sociální dovednosti prospěšné pro další život na svobodě. Program zacházení tvoří programy a aktivity vedoucí k výcviku zvládnutí konfliktních situací a tréninku zvládnutí agrese, různá sociálně právní poradenství. Poskytují také extramurální programy, kam spadají vycházky nebo přerušování výkonu trestu.

A v poslední řadě se vytváří speciální programy a aktivity jakými jsou pedagogické, psychologické a terapeutické metody zaměřené na individuální a skupinovou práci s odsouzenými. Tyto speciální programy jsou určeny pro zvláštní skupiny odsouzených jako jsou mladiství, cizinci, matky s dětmi, trvale pracovní nezařaditelní, sexuální devianti, psychopati, problémoví uživatelé drog a odsouzení vykonávající doživotní trest.⁵⁶

Odsouzený má možnost zvolit si z programů zacházení, které věznice nabízí. Pokud si však žádný z nabízených programů nezvolí, účastní se minimálního programu zacházení.⁵⁷

Minimální program zacházení se skládá z aktivit, které jsou pedagogicky a organizačně řízeny pracovníky věznice. Odsouzený je vykonává přibližně dvacet hodin týdně.⁵⁸

Jsou to většinou aktivity jako pracovní činnosti pro věznic, sebeobslužné práce jako například praní, žehlení, domácí práce. Odsouzený se učí i sociální dovednosti

⁵⁵ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007., str. 45

⁵⁶ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007., str. 45

⁵⁷ SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007., str. 44

⁵⁸ JŮZL, M. Penitenciaristika jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017., str. 376

související s bezproblémovým životem, nebo i právní minimum. Účastní se také základů zdravotědy, hygieny a tělovýchovné činnosti. Mohou případně uplatnit i své záliby.⁵⁹

7.2 Kazuistika odsouzeného

Jedná se o odsouzeného, který se opakovaně dopouštěl majetkové trestné činnosti a nyní vykonává trest odnětí svobody. Při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody se na odsouzeného nejprve vypracuje Komplexní zpráva a na jejím základě Program zacházení.

7.2.1 Komplexní zpráva o odsouzeném

Kód vězně: AD65B7 Příjmení: Dvořák Jméno: Pavel Vytvořeno: 01.10.2016

VERZE SARPO: ROZŠÍŘENÁ

STATICKE FAKTORY

TRESTNÁ ČINNOST: odsouzený Dvořák Pavel, narozen 6.3.1992, vykonává trest odnětí svobody od 1.6.2016

TRESTNÍ MINULOST:

V minulosti již byl odsouzen za protiprávní činnost. Doposud nebyl ve výkonu trestu odnětí svobody nepodmíněně. Celkový počet záznamů v opisu z evidence Rejstříku trestů, včetně toho aktuálního, činí 7.

Výčet vybraných druhů sankcí včetně jejich přeměn:

Podmíněné odsouzení: 2x. Přeměna v nepodmíněný trest: 1x.

Obecně prospěšné práce: 1x.

Odnětí svobody nepodmíněně: 1x.

Podmíněně propuštěn nebyl.

Nepodmíněných trestů bylo celkem uloženo: 2x.

Celkový počet porušení: 1x.

Poprvé byl odsouzen za protiprávní činnost: §247/1a, d zákona č. 140/1961 Sb.

Bylo to ve věku 16 let. Při nástupu do aktuálního věznění dosáhl 24 let věku. Za posledních 5 let nebyl odsouzený vězněn.

⁵⁹ JŮZL, M. Penitenciaristika jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017., str. 376

ZPŮSOBENÁ ÚJMA:

V minulosti lze nalézt protiprávní čin násilné povahy. Za protiprávní činnost se sexuálním kontextem nebyl v minulosti souzen. Za protiprávní činnost s drogovým kontextem nebyl v minulosti souzen.

AKTUÁLNÍ A OSTATNÍ TRESTNÁ ČINNOST:

V současné době odsouzený vykonává trest odnětí svobody za protiprávní činnost: §205/2- krádež. Odnětí svobody nepodmíněně bylo uloženo v délce trvání: 16 měsíců. Trest vykonává ve věznici s dozorem. V rámci aktuálního věznění je zároveň odsouzen za následující protiprávní činnost: §205/1c – krádež a §205/1a – krádež. A to v celkové délce trvání: 10 měsíců. Aktuální a ostatní trestná činnost obsahuje prvek násilí.

Popis trestné činnosti: 16 měsíců za §205 v 06/2015, Teplice: v prodejně čerpací stanice odcizil motorový olej (1 litr), on ho ukryl pod bundu a společník kryl místo, potom odešli, škoda 1000,-Kč – byl již za krádež v posledních 3 letech trestán. 10 měsíců souhrnný trest (přeměna PO) za §205/1c, 205/1a trestního zákona.

Výsledné riziko statických faktorů je velmi vysoké, míra rizika je 79,5 ze 100.

RIZIKO ÚJMY

Popis trestného činu: analyzovaný trestný čin §205/1c.

Okolnosti: odsouzený spáchal trestný čin v roli pachatele. Svůj záměr si předem naplánoval. Při jeho spáchání neměl u sebe žádnou zbraň.

Doplnění: odsouzený spolu se 2 společníky v roce 2013 odcizili drogistické zboží (v hodnotě 1000,-Kč) z obchodu, byli vyzváni pracovníkem ostrahy k předložení batohů ke kontrole, o jeden batoh se s pracovníkem přetahovali, strkali do pracovníka a pohrozili mu zbitím.

Charakteristika oběti: oběť před spácháním trestného činu neznal, vybral si jí náhodně.

Trestným činem nezpůsobil žádnou újmu.

Spouštěcí mechanismy: psychoaktivní látky ani sexuální faktory nebyly spouštěčem spáchání trestné činnosti. Chování odsouzeného negativně ovlivnilo to, jakým způsobem je zvyklý řešit problémy, do kterých se dostává. Lze nalézt příčinnou souvislost mezi spácháním analyzovaného trestného činu a jeho antisociálním životním stylem.

Výstup: analýzou kriminálního chování nebylo zjištěno riziko újmy.

ADAPTACE – PROJEVY CHOVÁNÍ A VYSTUPOVÁNÍ V NÁSTUPNÍM ODDĚLENÍ

Projevy chování vůči zaměstnancům: nebyly zjištěny žádné z popisovaných negativních projevů chování odsouzeného vůči zaměstnancům.

Projevy chování k ostatním odsouzeným: nebyly zjištěny žádné z popisovaných negativních projevů chování odsouzeného vůči ostatním odsouzeným.

Mimořádné projevy nežádoucího chování: nebyly zjištěny žádné mimořádné projevy nežádoucího jednání.

Respektování norem výkonu trestu odnětí svobody: své povinnosti si řádně plní, zná svá práva i povinnosti.

Dále se v Komplexní zprávě zpracovávají takzvané „DYNAMICKÉ FAKTORY“ odsouzeného a do nich patří:

- bydlení
- zaměstnání
- finance
- rodina a sociální kontakty
- vzdělání a výchova
- závislosti
- osobnost a chování.

Dále komplexní zpráva obsahuje „PROTEKTIVNÍ FAKTORY“:

- jeho sociální zázemí je funkční a nabízí mu oporu, kterou je schopen využít,
- byl vychován ve stabilním rodinném zázemí,
- nebyl členem žádné závadové sociální skupiny,
- v současnosti je jeho psychický stav bez výrazných abnormalit,
- v anamnéze nenalezneme vážné negativní projevy chování.

Další položkou komplexní zprávy je „SEBEHODNOCENÍ ODSOUZENÉHO“: odsouzený hodnotí sám sebe v sociální oblasti, problémy a trestnou činnost.

ZÁVĚR:

STATICKE FAKTORY:

- riziko velmi vysoké,
- míra rizika je 79,5 ze 100.

RIZIKO ÚJMY:

- nebylo zjištěno žádné riziko újmy.

DYNAMICKÉ FAKTORY:

- riziko střední,
- míra rizika je 47,4 ze 100.

Dále se do zprávy doplní „VÝČET FAKTORŮ S RIZIKY VYSKYTUJÍCÍMI SE V ZÁVAŽNÉ MÍŘE“ v oblastech: bydlení, zaměstnání, finance, závislosti, osobnost a chování (např. vyhledávání rizikových míst, selhávání v běžných životních situacích aj.). Jestliže se vyskytují „ZÁVAŽNÉ SKUTEČNOSTI“, tak se do zprávy samozřejmě uvedou.

Na konec zprávy se dává „DOPORUČENÍ“ odborných zaměstnanců a to vychovatele, sociálního pracovníka, psychologa a speciálního pedagoga.

Na tomto základě odsouzenému vypracuje speciální pedagog Program zacházení

7.2.2 Program zacházení

Druh programu zacházení: Program speciálního zacházení

Perioda hodnocení: 2 měsíce

Cíl: Důsledně dodržovat normy upravující výkon trestu odnětí svobody a tím posilovat právní vědomí a formovat svou sebekázeň. Získat motivaci k transformaci životního stylu a způsobu uspokojování svých potřeb s absencí trestné činnosti.

Uvědomit si úlohu vlastní práce při zabezpečování svých životních potřeb. Domýšlet důsledky svého jednání, jak s ohledem na poškozené (případná náhrada škody), tak vzhledem k osobám blízkým.

Zapojením do prací potřebných pro věznicu upevňovat pracovní návyky a posilovat pracovní morálku. Za účelem snižování rizik usilovat o zařazení do programu 3 Z.

Udržením kontaktu se sociálním zázemím zamezit ztrátě sociálních vazeb.

Pracovní aktivity:

- Úklidové práce v ubytovně a práce potřebné pro běžný chod věznice,
- pracovní zařazení dle potřeb věznice,
- ergo aktivita – práce pod vedením vychovatele.

Vzdělávací aktivity:

- Právní minimum – probíhá,
- společenská výchova – čekatel.

Speciálně výchovné aktivity:

- Prevence sociálně nežádoucích jevů – čekatel,
- finanční gramotnost – probíhá,
- kontaktovat specialistu Poradny drogové prevence.

Zájmové aktivity:

- Kondiční cvičení,
- četba a návštěvy knihovny věznice,
- individuální sportovní činnost v rámci vycházek,
- přírodopis,
- zeměpis.

Oblast utváření vnějších vztahů: korespondence, návštěvy matky a družky.

Program zacházení navrhuje speciální pedagog, doporučuje vedoucí oddělení a schvaluje ředitel věznice.

V tomto případě vyhodnocuje vychovatel tento Program zacházení každé 2 měsíce, protože je odsouzený zařazen do věznice s dozorem. V případě odsouzených zařazených do věznice s ostrahou je program zacházení vyhodnocován každé 3 měsíce.

Hodnocení speciálního programu zacházení za období od 28.8. do 28.10.2016

a) Základní údaje – Vazbu nevykonával, do výkonu trestu odnětí svobody nastoupil sám dne 15.6.2016 do Vazební věznice Litoměřice. Dne 28.6.2016 byl přemístěn do Věznice Ostrov a od 1.7.2016 je v ubytovně „M“.

b) Cíl programu zacházení: je totožný s Programem zacházení- viz. výše.

Vyhodnocení: v hodnotícím období nebylo jeho chování na požadované úrovni, nebyl odměněn a byl kázeňsky trestán. Jevil zájem o zařazení do speciálního programu. Udržoval písemný i telefonický kontakt se svým sociálním zázemím, návštěvu neměl.

Cíl programu zacházení nebyl plněn.

c) Pracovní aktivity: plní

d) Vzdělávací aktivity: plní

e) Speciální výchovné aktivity: plní

f) Zájmové aktivity: plní

g) Vnější vztahy: pravidelná korespondence a telefonický kontakt se svou rodinou, návštěvu v hodnotícím období neměl

h) Kázeň a pořádek: nebyl na požadované úrovni – byl kázeňsky trestán za porušení Vnitřního řádu, dodržoval zásady osobní hygieny, mezi spolu odsouzenými měl verbální konflikty.

Odsouzený v uvedeném období program zacházení neplnil.

Doporučení: Plnit stanovený program zacházení, ponechat ho a snažit se být bez kázeňských trestů.

S tímto hodnocením je odsouzený seznámen.⁶⁰

⁶⁰ Vězeňská služba České republiky, Věznice Ostrov

8 Dotazníkové šetření

Dotazníkovým šetřením vlastní konstrukce je cílem zjistit, jak odsouzení vnímají možnosti vzdělávání, které jim nabízí Vězeňská služba České republiky, za pomoci vzdělávacích aktivit poskytované danými věznicemi a Středními odbornými učilišti Vězeňské služby České republiky. Je potřeba zjistit, jak odsouzení vnímají možnost vzdělávání, zda vůbec možnost vzdělání využijí, co je ke vzdělávání a vzdělávacím aktivitám motivuje. Také bude zjišťováno, jak na vzdělávání odsouzených osob nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice.

Pro dosažení těchto cílů byl zvolen dotazník pro odsouzené muže ve výkonu trestu odnětí svobody a výchovní pracovníky ve Věznici Ostrov.

8.1 Dotazníkové šetření pro odsouzené muže

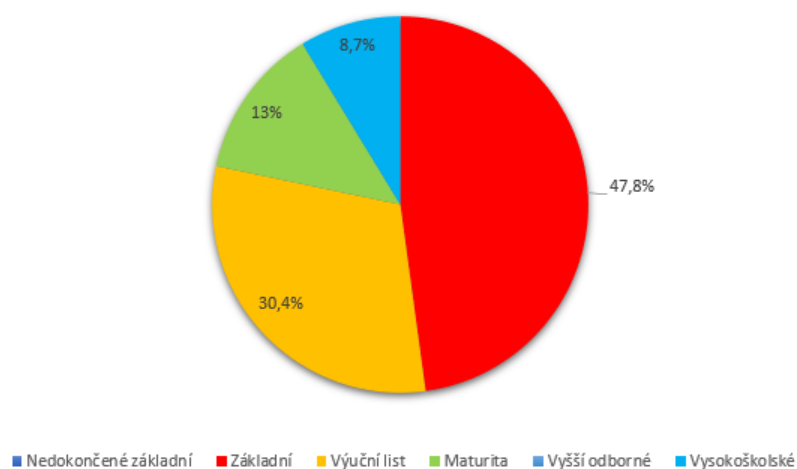
Dotazník je tvořen jedenácti otázkami. Z důvodu srozumitelnosti a správného pochopení odsouzenými, je dotazník převážně tvořen uzavřenými otázkami, kdy odsouzení pouze zakřížkují svou odpověď. Tři otázky jsou otevřené, aby se odsouzení sami mohli vyjádřit. Dotazník byl zcela anonymní a měl za úkol zjistit základní údaje o odsouzeném jako: po kolikáté je ve výkonu trestu, jeho nejvyšší dosažené vzdělání a zda pracoval před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Další otázky se týkají informovanosti odsouzených o vzdělávání ve věznici a jejich zájmu o vzdělávání.

Vyplnění dotazníku bylo zcela dobrovolné. Na vyplnění měli odsouzení pět dní v době od 14.3.2022 do 18.3.2022.

Dotazník byl celkem vyplněn 23 muži ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov.

Otázka č. 1: Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf č. 1: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

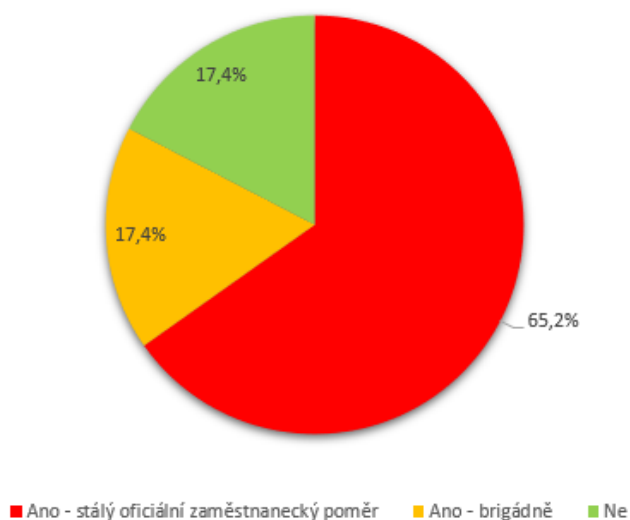
61

Z vyplněných dotazníků bylo zjištěno, že nejpočetnější skupinou byli odsouzení, kteří mají pouze základní vzdělání (11 respondentů, 47,9 %). Druhou nejpočetnější skupinou, kterou tvořilo 7 respondentů (30,4 %) byly osoby s výučním listem. 3 respondenti (13 %) uvedli, že mají maturitu. Zbylí 2 respondenti (8,7 %) měli vysokoškolské vzdělání. Nedokončené základní a vyšší odborné vzdělání neuvedl nikdo z dotazovaných.

⁶¹ Autor práce

Otázka č. 2: Pracoval jste před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?

Graf č. 2: Pracovní zařazení před výkonem trestu odnětí svobody

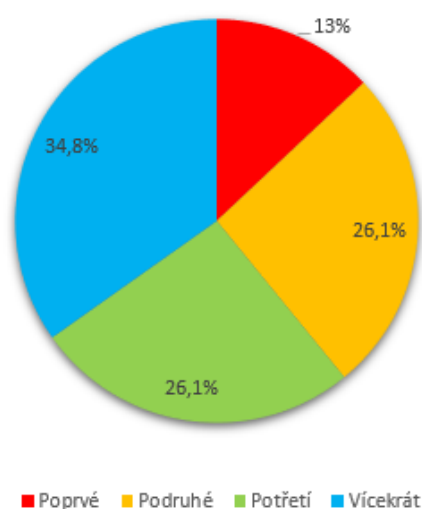

62

V otázce číslo 2, respondenti odpovídali na otázku, zda pracovali před jejich nástupem do výkonu trestu odnětí svobody. Z odpovědí na tuto otázku vyplynulo, že největší skupinu tvořili dotazovaní, kteří před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody pracovali v oficiálním zaměstnaneckém poměru (15 dotazovaných, 65,2 %). 4 respondenti (17,4 %) odpověděli, že pracovali, ale pouze brigádně. Stejný počet respondentů jako u brigády před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody nepracovali vůbec.

Otázka č. 3: Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?

Graf č. 3: Po kolikáté jsou respondenti ve výkonu trestu

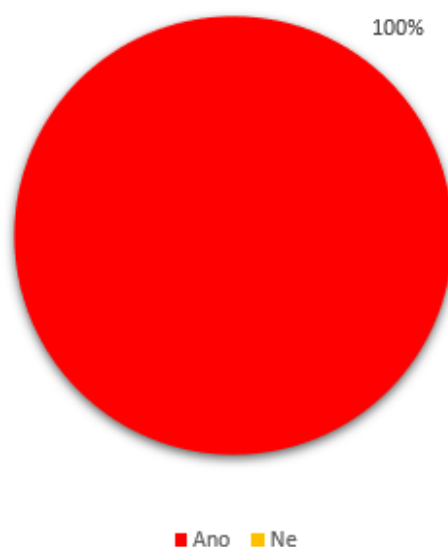

63

Na otázku číslo 3 po kolikáté jsou respondenti ve výkonu trestu, největší skupinu tvořili odsouzení, kteří už jsou ve výkonu trestu odnětí svobody vícekrát (34,8 %). Stejně početné skupiny (26,1 %) vytvořily odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu podruhé a potřetí a nejméně početná skupina (13 %) byla tvořena odsouzenými, kteří jsou prvotrestaní.

Otázka č. 4: Byl jste seznámen s možností vzdělávání ve věznici?

Graf č. 4: Seznámení s možností vzdělávání ve věznici

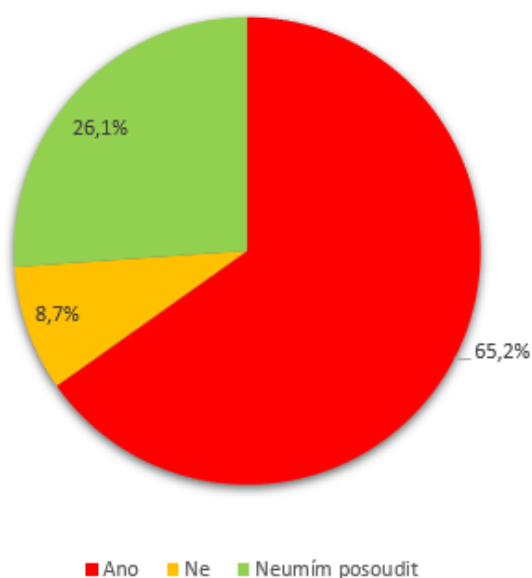

64

Z odpovědí na otázku číslo 4 bylo zjištěno, že všech 23 respondentů, kteří tvořili 100% podíl, byli seznámeni s možností vzdělávání. Z čehož vyplynulo, že všem odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody bylo nabídnuto a byli seznámeni s touto možností vzdělávání ve Školských vzdělávacích střediskách Vězeňské služby České republiky.

Otázka č. 5: Vězeňská služba ČR nabízí kurzy pro sebezdokonalení ve zvládnutí agresivity a stresu, zamezení relapsu kriminogenního chování, nalézání cest ke zvládnutí závislostí, dluhového poradenství nebo zvýšení stupně formálního vzdělávání jako například vyučením se v učebním oboru kuchař, zedník, knihař, zahradník, svářeč, obráběč kovů, lesní dělník s obsluhou motorové pily. Domníváte se, že by Vám absolvování některého z těchto kurzů nebo učebních oborů mohlo pomoci při vašem návratu do společnosti po ukončení výkonu trestu odnětí svobody k nalezení zaměstnání a zamezení opětovnému páchání trestné činnosti?

Graf č. 5: Návrat do společnosti

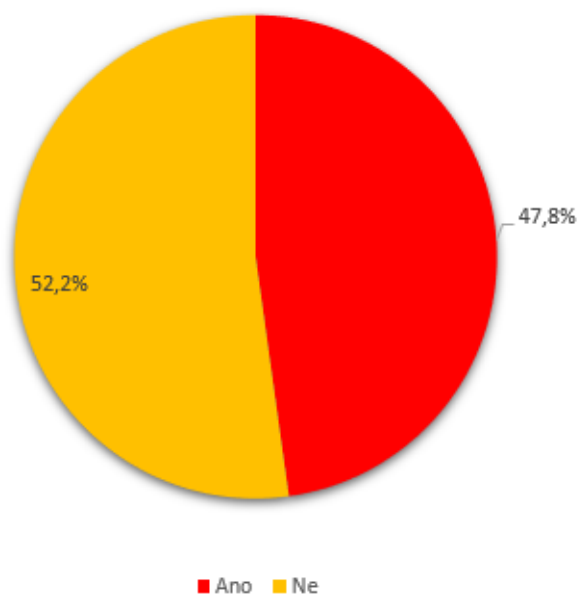

65

Z odpovědí na otázku číslo 5 bylo zjištěno, že 15 dotazovaných (65,2 %) odpovědělo, že tyto kurzy nebo učební obory by jim mohly pomoci při jejich návratu zpět do společnosti. 6 dotazovaných (26,1 %) neumělo posoudit a zbylí 2 dotazovaní (8,7 %) si nemysleli, že by jim kurzy jakkoli mohly pomoci po ukončení výkonu trestu odnětí svobody ať už s nalezením lepšího zaměstnání, tak i v recidivě.

Otázka č. 6: Máte zájem o vzdělávání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody?

Graf č. 6: Zájem o vzdělávání

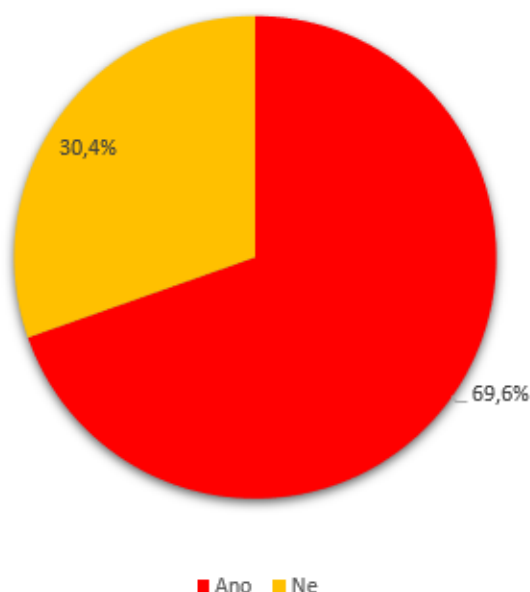
66

Otázka číslo 6 se snažila zjistit, že pokud dotazovaní byli informováni o vzdělávání, zda o tuto nabídku se vzdělávat i ve výkonu trestu odnětí svobody měli zájem. 11 respondentů, kteří tvořili 47,8% podíl, mělo zájem o vzdělávání v průběhu svého výkonu trestu odnětí svobody. Zbýlých 12 respondentů (52,2 %) o vzdělávání zájem nemělo.

Důvodem nezájmu o vzdělání respondenti uvedli, že nemají dostatečně dlouhý trest, nebaví je to, stačí jim vzdělání, které již mají a nebo jsou pracovně zařazeni.

Otázka č. 7: Využili jste někdy možnost vzdělávat se ve věznici?

Graf č. 7: Předchozí zkušenost se vzděláváním ve věznici

67

Tato otázka, byla zaměřena spíše na vícekrát trestané osoby, ale odpovídali i prvotrestaní. 16 dotazovaných (69,6 %) odpovědělo, že se již v předchozích výkonech trestů odnětí svobody vzdělávali. 7 dotazovaných (30,4 %) možnost vzdělávat se ve věznici nevyužili.

Důvodem nevyužití vzdělávání ve výkonu trestu byly odpovědi stejné jako u otázky číslo 6. Dotazovaní dávali přednost pracovnímu zařazení, nechtěli nebo neměli tak dlouhý trest.

Otázka č. 8: Pokud jste využil tuto možnost, co Vás ke vzdělávání motivuje?

Tato otázka byla otevřená, aby se odsouzení mohli sami vyjádřit. Otázka číslo 8 byla zaměřena na motivaci ke vzdělávání ve věznici, jelikož každého může motivovat něco jiného. Na tuto otázku z celkového počtu 23 dotazovaných odpovědělo pouze 16 dotazovaných.

8 odsouzených uvedlo, že motivací ke vzdělání je pro ně budoucí lepší pracovní uplatnění. Pro 2 odsouzené motivací není vůbec nic. Pro zbylých 6 respondentů bylo motivací něco jiného. Pro někoho to bylo získání nových znalostí, kromě většího využití na trhu práce to byl i osobní rozvoj. Někoho motivuje znovu začlenění se do společnosti

⁶⁷ Autor práce

po výkonu trestu odnětí svobody. Další odsouzené ke vzdělávání motivovala vidina lepší budoucnosti, ale i nuda. A jeden dotazovaný uvedl, že chodí do práce, ale absolvuje programy, které může využít sám pro své sebezdokonalení.

Otázka č. 9: O jakou vzdělávací aktivitu byste měl v průběhu výkonu trestu odnětí svobody zájem?

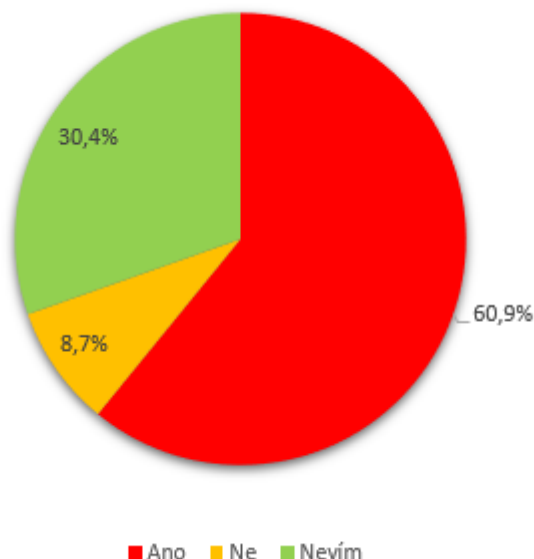
Tato otázka byla otevřená pro volný projev odsouzených. Otázka se vztahovala na to, o jakou vzdělávací aktivitu a v jakém oboru by měli odsouzení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody zájem se vzdělávat.

Na tuto otázku odpovědělo pouze 15 dotazovaných osob z celkového počtu 23 respondentů.

Někteří uvedli, že neví, o co by měli zájem a jiným je to jedno, hlavně aby se v něčem vyučili. Ve sběru odpovědí na tuto otázku zaznělo mnoho oborů jako například kuchař, číšník, obráběč kovů, zedník, elektrotechnik, truhlář, bagrista. Jiný respondent by se chtěl učit jazyky, účastnit se více sezení, a měl celkový zájem vzdělávat se v oborech, které jsou aktuální s nabídkou práce venku. Další dotazované zajímalo vzdělávání třeba v psychologii či nějaký počítačový kurz.

Otázka č. 10: Domníváte se, že s dosažením vyššího vzdělání najdete po ukončení výkonu trestu kvalifikovanější pracovní uplatnění?

Graf č. 8: Kvalifikovanější uplatnění po propuštění

68

Otázka číslo 10 se zaměřila na zjištění, zda se odsouzení domnívají, že pokud si doplní vzdělání při výkonu trestu, může jim to pomoci po propuštění najít si lepší práci, než měli do doby před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody.

Z odpovědí vyplynulo, že 14 dotazovaných (60,9 %) se domnívalo, že jim to po ukončení výkonu trestu pomůže s nálezem lepšího pracovního uplatnění. 2 dotazovaní (8,7 %) odpověděli, že jim to nepomůže nijak a zbylých 7 dotazovaných (30,4 %) nevědělo, zda jim doplnění vzdělání pomůže po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Otázka č. 11: Jak hodnotíte přístup odborných zaměstnanců věznice při vzdělávacích aktivitách (baví vás to, budete na ně rádi vzpomínat apod.)?

I tato poslední otázka byla otevřená a zjišťovala to, jak odsouzení hodnotí přístup odborných zaměstnanců věznice při vzdělávacích aktivitách.

Na tuto otázku z celkového počtu 23 respondentů neodpověděli pouze 4 respondenti.

3 respondenti napsali, že budou rádi vzpomínat a že mají pozitivní zkušenosti jak s aktivitami, tak i s odbornými zaměstnanci. Někteří svou odpověď napsali jednoslovně jako například pohoda nebo dobrý. Další respondenti jsou s odbornými zaměstnanci spokojeni, budou na ně vzpomínat i po propuštění a jsou rádi že jim někdo chce pomoci k lepšímu životu.

Jeden z respondentů napsal: *„Přístup lze hodnotit spíše kladně, protože práce s odsouzenými je dost náročná a s ohledem na to, že využívají dost často aktivity jen kvůli pochvale je toto práce o to náročnější. Já za sebe jsem rád, že jsem ve výkonu trestu prošel SPO neboť jsem se měl ve svém životě možnost zastavit a ohlédnout se zpět a pokusit se najít ten směr co by mi nedělal takové problémy jako doposud.“*

Další z respondentů napsal: *„Záleží, je to zaměstnanec od zaměstnance, všeobecně na ně asi vzpomínat rád nebudu, tyto etapy života se každý venku snaží vytěsnit.“*

A jeden respondent se k této otázce vyjádřil takto: *„Něco mě bavilo, něco ne, určitě mi pomohli jak k zamyšlení se do hloubky podstaty věci, tak i k nalezení skrytých chyb, kterých jsem se v minulosti dopouštěl. Určitě na ně budu v dobrém vzpomínat.“*

8.2 Dotazník pro odborné zaměstnance

Dotazník je tvořen 8 otázkami. Otázky jsou převážně otevřené pro vlastní vyjádření odborných zaměstnanců věznice a 4 otázky jsou uzavřené, kdy dotazovaní pouze zakřížkují svou odpověď.

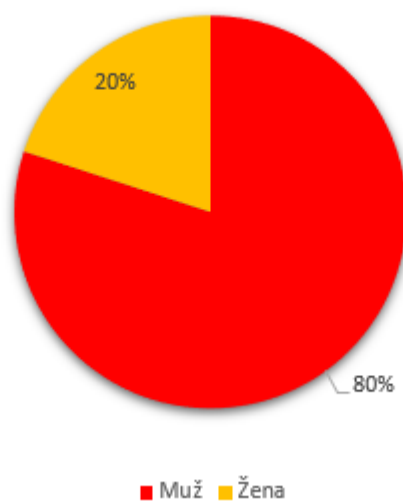
Dotazník byl zcela anonymní a měl za úkol zjistit, jak na možnost vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody nahlíží samotní odborní zaměstnanci. Zda má vzdělávání přínos pro odsouzené, proč nevyužívají tuto možnost a naopak co si myslí, že je pro odsouzené motivací, aby se vzdělávali ve výkonu trestu odnětí svobody.

Dotazník byl vyplňován odbornými zaměstnanci Věznice Ostrov v období od 14.3.2022 do 18.3.2022. Jeho vyplnění bylo zcela dobrovolné.

Celkem byl dotazník vyplněn 5 odbornými zaměstnanci Věznice Ostrov.

Otázka č. 1: Jste:

Graf č. 9: Pohlaví zaměstnanců

69

Tato otázka zjišťovala, které pohlaví tvoří více odborných zaměstnanců. Graf číslo 9 ukázal, že muži tvořili 80 % z dotazovaných oproti dotazovaným ženám, které tvořily pouze 20 %. Z celkových 5 dotazovaných jsou 4 muži a pouze 1 žena.

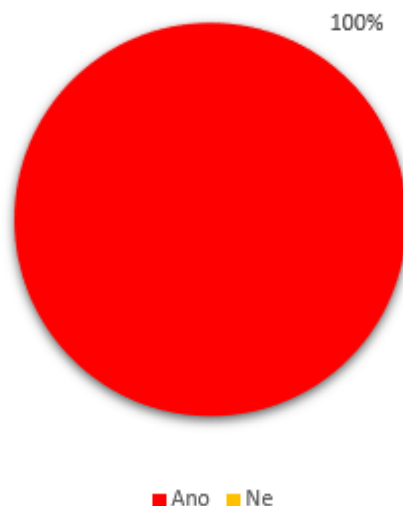
Z této otázky tedy vyplynulo, že více odborných zaměstnanců byli muži.

Otázka č. 2: Na jaké pozici ve věznici Ostrov pracujete?

Tato otázka byla otevřená. 4 dotazovaní odpověděli, že pracují na pozici speciálního pedagoga a 1 dotazovaný pracoval na pozici vychovatel.

Otázka č. 3: Domníváte se, že odsouzení jsou ve výkonu trestu dostatečně seznámeni s možnostmi vzdělávání ve věznici?

Graf č. 10: Dostatečné seznámení s možnostmi vzdělávání

70

Z grafu číslo 10 vyplynulo, že všech 5 dotazovaných se ve 100% podílu shodli, že odsouzení jsou ve výkonu trestu odnětí svobody dostatečně seznámeni s možnostmi vzdělávání ve věznici.

Otázka č. 4: Domníváte se, že vzdělávání odsouzených osob ve výkonu trestu je důležitou součástí jejich následného začlenění do života po propuštění?

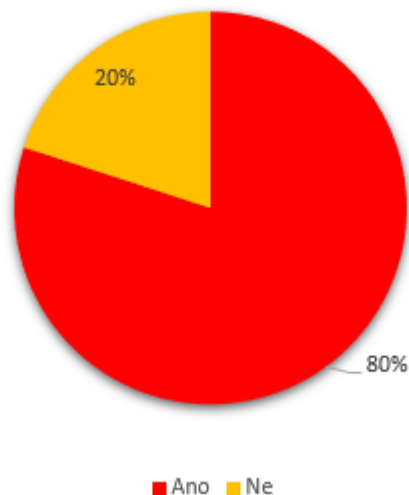
Tato otázka byla otevřená. Otázka se vztahovala na to, zda se odborní zaměstnanci domnívají, že vzdělávání je důležitou součástí pro odsouzené pro jejich začlenění do života po propuštění.

Jen jeden dotazovaný odpověděl že ne, jelikož odsouzení ve svém životě vzdělání nepotřebovali, tím pádem s ním nepočítají ani v budoucnosti. Zbylí 4 dotazovaní se domnívají, že ano. Přinese jim to více možností po propuštění, zlepší to jejich šance na pracovní uplatnění a také z důvodu že mnoho odsouzených má pouze základní vzdělání.

⁷⁰ Autor práce

Otázka č. 5: Myslíte si, že nabídka kurzů a učebních oborů je dostatečná? Pokud ne, uveďte o jaké kurzy či obory by mohla být nabídka rozšířena.

Graf č. 11: Dostatečná nabídka kurzů

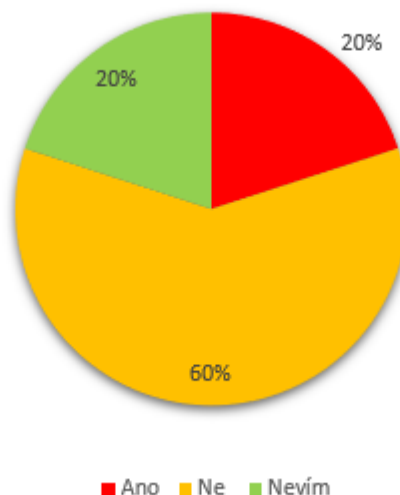
71

Na otázku, zda si dotazovaní myslí, že nabídka učebních oborů a kurzů je dostatečná, 4 dotazovaní (80 %) odpověděli, že nabídka kurzů a oborů je dostatečná. 1 dotazovaný (20 %) si myslí že dostatečná není a nabídku by rozšířil například o sádrokartonáře, svářečí kurz či kurz na vysokozdvizný vozík.

⁷¹ Autor práce

Otázka č. 6: Myslíte si, že je ze strany odsouzených osob o možnost vzdělávání ve věznici zájem?

Graf č. 12: Názor na zájem odsouzených o vzdělávání

72

Z odpovědí na otázku číslo 6 bylo zjištěno, že 3 respondenti (60 %) si nemyslí, že ze strany odsouzených osob je zájem o vzdělávání se ve výkonu trestu odnětí svobody. 1 respondent (20 %) uvedl, že neví, zda odsouzení zájem mají nebo nemají a zbylý 1 respondent (20 %) si myslí, že o vzdělávání se ve věznici ze strany odsouzených zájem je.

Otázka č. 7: Z jakého důvodu si myslíte, že odsouzení nevyužijí možnost vzdělávat se?

Tato otázka byla otevřená a zaměřena na důvod, proč odsouzení nevyužijí možnost vzdělávání ve věznici z pohledu speciálních pedagogů a vychovatele.

Dotazovaní odpověděli, že důvodem je, protože je to nezáživné, je to pro ně moc povinností, mají malou nabídku kurzů, ze kterých si odsouzení mohou vybrat. Jeden z dotazovaných odpověděl, že o vzdělání neměli zájem v minulosti, a tak s ním nepočítají ani pro budoucnost. A poslední dotazovaný na tuto otázku odpověděl, že důvodem je, že většina odsouzených se vzdělávat nechce, nechtějí dělat nic a nechtějí ani pracovat.

⁷² Autor práce

Otázka č. 8: Co myslíte, že je motivací pro odsouzené, aby využili možnost vzdělávání se?

Poslední otázka v dotazníku byla také otevřená. Otázka číslo 8 se snažila zjistit, co si odborní zaměstnanci myslí, že je motivací pro odsouzené, aby využili možnost vzdělávání se.

4 dotazovaní si mysleli, že největší motivací pro odsouzené, aby využili takovou možnost je hlavně uplatnění se na trhu práce, změna prostředí a příprava na propuštění. Jeden odborný zaměstnanec to vnímá spíše jako že se odsouzení snaží získat dobré hodnocení, než aby počítali s praktickým využitím po propuštění.

Závěr

Téma bakalářské práce „Vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov“ bylo zvoleno z důvodu studia oboru bezpečnostně-právní činnost a ze zájmu o vězeňskou službu, a v budoucnu i možného pracovního uplatnění u této bezpečnostní složky.

Hlavním cílem práce bylo zjistit zájem odsouzených o vzdělávací a jiné resocializační aktivity, které poskytuje Vězeňská služba České republiky, informovanost odsouzených o možnostech vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody a motivaci díky které odsouzení této možnosti využijí. Také jak na vzdělávání odsouzených osob nahlíží samotní výchovní pracovníci věznice, co si myslí o jejich motivaci a přínosu pro odsouzené. Tyto předpoklady byly vyhodnocovány za pomoci dotazníků, které byly vyplněny osobami ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Ostrov a odbornými zaměstnanci Věznice Ostrov. Spolupráce se speciálními pedagogy a vychovateli, kteří pomáhali při rozdávání i při sběru dotazníků určeného jak pro odsouzené osoby, tak i pro ně samotné byla bezproblémová.

Z dotazníkového šetření odsouzených osob, zejména z odpovědí na otázky číslo 4, 5, 6, 7 a 8 vyplynulo, že více než polovina dotazovaných o vzdělávání zájem nemělo, ale o vzdělávacích kurzech, při kterých si mohou odsouzení doplnit vzdělání, jsou informováni všichni odsouzení. Mnoho vězňů, kteří možnost vzdělávat se využijí, ji vnímají jako důvod k lepší budoucnosti po výkonu trestu, jak už ve směru uplatnění na trhu práce, tak i při osobním rozvoji a získání nových znalostí. Nabídka vzdělávacích kurzů je velmi široká a z odpovědí odsouzených můžeme říct, že kurzy, o které by měli zájem, školská vzdělávací střediska Vězeňské služby České republiky nabízejí. Pro některé odsouzené jsou vzdělávací aktivity a kurzy velkým přínosem k zamyšlení se nad svou minulostí a nad chybami, a začali na sobě pracovat, aby po propuštění mohli začít lepší život.

Nadpoloviční většina odsouzených uvedla, že o vzdělávání ve výkonu trestu zájem nemají. Bylo to z důvodu, že projevíli zájem spíše o pracovní zařazení, nebaví je to anebo nemají tak dlouhý trest, aby mohli učební obor absolvovat. Na toto by měli zareagovat nejspíš vychovatelé, aby se pokusili zvýšit zájem o vzdělání. Vzdělání u odsouzených by jim mohlo pomoci s lepší resocializací, nabráním nových zkušeností a po propuštění i v nalezení lepšího pracovního zařazení, než měli například před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody.

Skoro ve všech otázkách odpovídali zaměstnanci věznice shodně jako odsouzení, například ohledně toho, zda jsou odsouzení dostatečně informováni o možnosti a nabídce vzdělávacích oborů a kurzů. Zda mají odsouzení zájem o vzdělávání se. Kdy odsouzení se z nadpoloviční většiny vzdělávat nechtějí i zaměstnanci se domnívají, že zájem o vzdělání ve výkonu trestu není tak velký. Také se obě skupiny respondentů shodli na tom, že vzdělání jim přinese lepší pracovní zařazení a budoucnost po propuštění. Stejně odpovědi také byly i na otázku, proč odsouzení nevyužili možnost vzdělávat se, kdy respondenti odpovídali, že raději dávají přednost pracovnímu zařazení anebo odsouzené nebaví se vzdělávat.

Na základě provedeného dotazníkového šetření bych navrhovala zvýšení zájmu a motivace pro další vzdělávání. Sami odsouzení by si totiž měli uvědomit, že získání vzdělání či rekvalifikace jim může pomoci k vedení řádného života po propuštění a vyhnout se recidivě. Bylo by vhodné, aby odsouzení možnost vzdělání neviděli jen jako nějakou další aktivitu, kterou se zabaví při výkonu trestu.

Tato práce byla velkým přínosem, a to zejména z nově získaných informací v oblasti vězeňství a vzdělávání odsouzených osob. Znalosti se jistě hodí k využití do budoucna. Se závěry dotazníkového šetření byli seznámeni zainteresovaní zaměstnanci Věznice Ostrov pro případné další využití.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

- BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vlasta MAKARIUSOVÁ. Sociální ochrana. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. ISBN 80-85981-36-x
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava, Vojtěch SEDLÁČEK a Vlasta MAKARIUSOVÁ. *Sociální ochrana*. 2. upr. vyd. Praha: Policejní akademie, 1998. 156 s. ISBN 80-859-8197-1
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Vydání I. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. Základy penologie pro policisty. 2., dopl. vyd. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. 148 s. ISBN 80-725-1104-1
- HÁLA, Jaroslav. Úvod do teorie a praxe vězeňství. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. ISBN 80-867-0830-6
- JŮZL, Miloslav. Penitenciariстика a penologie. Brno: IMS Brno, 2012. 207 s. ISBN 978-80-87182-24-6
- JŮZL, Miloslav. Penitenciariстика jako věda žalární. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7
- JŮZL, Miloslav. Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2020. 240 s. ISBN 978-80-7452-148-5
- KÝR, A., 2006. Věznění a vězeňství. Časopis pro historickou penologii 1/2006. Vyd. Institut vzdělávání – Kabinet dokumentace a historie VS ČR
- MORIN, L., On prison education. Canada: Minister of Supply and Services Canada, 1981, 322 s. ISBN 2-89-195-013-5
- SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6
- SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie II. díl. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3
- SOCHŮREK, Jan. Úvod do penologie. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007 [i.e. 2008]. 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6

VĚZNICE OSTROV, 2019. Ohlédnutí při příležitosti 70. výročí založení. Vyd. Provozovna SHČ Ostrov

Elektronické zdroje

EVROPSKÁ VĚZEŇSKÁ PRAVIDLA [online]. Praha: Časopis České vězeňství č. 1/2006, 2006 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/409053-Evropska-vezenska-pravidla.html>

Vězni a vzdělání [online]. Mensa ČR, 2008 [cit. 2022-03-15]. Dostupné z: https://casopis.mensa.cz/veda/vezni_a_vzdelani.html#_ftn6

Základní informace. Věznice Ostrov vězeňská služba ČR [online]. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2022 [cit. 2022-02-20]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-ostrov/sekce/zakladni-informace>

Legislativní dokumenty

Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 169/1999 Sb.: o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů §1. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

Sbírka zákonů České republiky: Zákon č. 555/1992 Zákon České národní rady o Vězeňské a justiční strážce České republiky §2. In: Břeclav: Moraviapress. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

Ostatní zdroje

Kazuistika odsouzeného – Vězeňská služba České republiky, Věznice Ostrov

Seznam tabulek a grafů

Graf č. 1 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 2 – Pracovní zařazení před výkonem trestu odnětí svobody

Graf č. 3 – Po kolikáté jsou respondenti ve výkonu trestu

Graf č. 4 – Seznámení s možností vzdělávání ve věznici

Graf č. 5 – Návrat do společnosti

Graf č. 6 – Zájem o vzdělávání

Graf č. 7 – Předchozí zkušenost se vzděláváním ve věznici

Graf č. 8 – Kvalifikovanější uplatnění po propuštění

Graf č. 9 – Pohlaví zaměstnanců

Graf č. 10 – Dostatečné seznámení s možností vzdělávání

Graf č. 11 – Dostatečná nabídka kurzů

Graf č. 12 – Názor na zájem odsouzených o vzdělávání

Přílohy

Příloha č. 1 – Obory Školských vzdělávacích středisek Vězeňské služby České republiky

Školské vzdělávací středisko	Učební obor / kurz	stipendium	délka studia
Heřmanice	učební obor 23-51-H/02 Elektrikář - silnoproud	ano	2 roky
Pardubice	učební obor 65-51-H/01 Kuchař - číšník	ano	2 roky
Plzeň	učební obor 23-51-H/01 Strojní mechanik	ano	2 roky
	kurz Elektrotechnik	ano	10 měsíců
Rýnovice	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	ano	2 roky
Všehrady	učební obor 33-56-H/01 Truhlář	ano	2 roky
	kurz Zámečnick	ano	10 měsíců
Kuřim	učební obor 65-51-H/01 Kuchař - číšník	ano	2 roky
Znojmo	kurz Příprava teplých pokrmů	ano	10 měsíců
Stráž pod Ralskem	učební obor 23-56-H/01 Obráběč kovů	ano	2 roky
Příbram	učební obor 65-51-H/01 Kuchař - číšník	ano	10 měsíců

Příloha č. 2 – Vyplněný dotazník pro odsouzené osoby

Dotazníkové šetření pro odsouzené osoby

1. Jaké máte nejvyšší dosažené vzdělání?
 - Nedokončené základní
 - Základní
 - Výuční list
 - Maturita
 - Vyšší odborné
 - Vysokoškolské
2. Pracoval jste před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody?
 - Ano – stálý oficiální zaměstnanecký poměr
 - Ano – brigádě
 - Ne
3. Po kolikáté jste ve výkonu trestu odnětí svobody?
 - Poprvé
 - Podruhé
 - Potřetí
 - Vícekrát
4. Byl jste seznámen s možností vzdělávání ve věznici?
 - Ano
 - Ne
5. Vězeňská služba ČR nabízí kurzy pro sebezdokonalení ve zvládnání agresivity a stresu, zamezení relapsu kriminogenního chování, nalézání cest ke zvládnání závislosti, dlouhového poradenství nebo zvýšení stupně formálního vzdělávání jako například vyučením se v učebním oboru kuchař, zedník, knihař, zahradník, svářeč, obráběč kovů, lesní dělník s obsluhou motorové pily.
Domníváte se, že by Vám absolvování některého z těchto kurzů nebo učebních oborů mohlo pomoci při vašem návratu do společnosti po ukončení výkonu trestu odnětí svobody k nalezení zaměstnání a zamezení opětovnému páchání trestné činnosti?
 - Ano
 - Ne
 - Neumím posoudit

Příloha č. 3 – Vyplněný dotazník pro zaměstnance věznic

Dotazníkové šetření pro zaměstnance věznic

1. Jste:

Žena

Muž

2. Na jaké pozici ve Věznici Ostrov pracujete?

poz. v. - speciální pedagog

3. Domníváte se, že odsouzení jsou ve výkonu trestu dostatečně seznámeni s možnostmi vzdělávání ve věznici?

Ano

Ne

Neumím posoudit

4. Domníváte se, že vzdělávání odsouzených osob ve výkonu trestu je důležitou součástí jejich následného začlenění do života po propuštění?

Ano, proč? *mnoho odsouzených má jen základní 'veděťka'*

Ne, proč?

5. Myslíte si, že nabídka kurzů a učebních oborů je dostatečná? Pokud ne, uveďte o jaké kurzy či obory by mohla být nabídka rozšířena.

Ano

Ne

6. Myslíte si, že je ze strany odsouzených osob o možnost vzdělávání ve věznici zájem?

Ano

Ne

Nevím

7. Z jakého důvodu si myslíte, že odsouzení nevyužijí možnost vzdělávat se?

Některí se vzdělovat, někteří dobat mč, ať pracovat (většina)

8. Co myslíte, že je motivací pro odsouzené, aby využili možnost vzdělávání se?

Některí to vidí jako větší možnost uplatnění se na trhu práce po VT